

К. Бродецька,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
К. Brodetska,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DEVELOPMENT OF ORAL SPEAKING SKILLS BY MEANS THEATRICAL ACTIVITY

***Анотація.** У статті наголошено на важливості розвитку навичок усного мовлення, визначено великий вплив театру педагогіки на розвиток комунікативної сфери молодших школярів. Запропоновано методичні рекомендації, які базуються, на нашому педагогічному досвіді та пов'язані із розвитком усного мовлення учнів засобами театралізованої діяльності.*

***Abstract.** The article emphasizes the importance of the development of oral communication skills, determines the great influence of the pedagogic theater on the development of the communicative sphere of younger schoolchildren. Methodical recommendations are proposed, which are based on our pedagogical experience and are related to the development of students' oral speech by means of theatrical activities.*

***Ключові слова:** театр, педагогіка театру, учні початкової школи, навички усного мовлення.*

***Key words:** theater, theater pedagogy, elementary school students, oral speech skills.*

Постіндустріальний прогрес суспільства негативно вплинув на розвиток мовлення молодших школярів. Більшість з них ще з раннього дитинства користується гаджетами, окрім того дистанційний формат навчання гальмують мовленнєві процеси. Діти залишаються у обмеженому мовному середовищі, рідко контактує з ровесниками тощо. Саме тому педагог має приділяти максимальну увагу розвитку навичок усного мовлення учнів, стимулювати їх до комунікації. Одним із таких ефективних засобів є театралізована діяльність. Театр поєднує в собі різні види мистецтв, дозволяє розширити світогляд учнів, стимулює розвиток усіх мисленневих процесів. Театр педагогіки переносить учнів у ігрову діяльність, створює для них сприятливе середовище розвитку та зростання. Театральна діяльність активно впливає на розвиток мовлення дітей, так як він стимулює до постійної комунікації, висловлення власної думки логічно та послідовно, розвитку ораторського мистецтва тощо.

Питання розвитку навичок усного мовлення представлено в таких нормативних документах нашої країни: Концепції літературної освіти (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014); Концепції «Нова українська школа» (2016); Законі «Про освіту» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Державному стандарті початкової освіти (2018). Це питання представили в своїх працях А. Богуш, І. Большакова, М. Вашуленко, О. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Лазаренко, І. Лапшина, К. Крутій, Н. Соняк, М. Стахів, Л. Хоменко, Л. Чемоніна. Особливості використання театралізації в освітньому процесі учнів початкової школи досліджували І. Барановська, С. Барило, О. Деркач, М. Явоненко.

В. Сухомлинський говорив, «якщо дитина змалечку засвоює рідну мову, проникається традиціями, то вона виросте справжнім патріотом, який берегтиме та примножуватиме славу свого народу»...«мова – це джерело духовного багатства народу і чим більше дитина п'є з цього джерела, тим сильнішою, духовнішою, міцнішою в патріотичних поглядах вона стає» [6, с. 156].

У словнику-довіднику вказано, що «мова є знаковою системою, яку люди розшифровують під час спілкування. Водночас мова передається через мовлення» [2, с. 518]. У психологічному словнику визначено, що «мовлення є психологічним поняттям, оскільки мовленнєва діяльність є одним з видів психічної, інтелектуальної діяльності людини. Мовлення є також поняттям комунікативним, оскільки воно виступає основним засобом комунікації (мовленнєвого спілкування)» [8, с. 312]. Розвиток мовлення, на думку Г. Костюка тісно пов'язаний із збагаченням та активізацією лексичного словника учнів. «Чим більше слів знає дитина, тим багатше її мовлення, тим швидше вона сприймає навколишній світ та все, що в ньому відбувається» [5, с. 32].

Театралізована діяльність активно стимулює соціалізацію учнів, зокрема, розвиток їхньої комунікативної сфери. На усіх етапах педагогіки театру дитина спілкується. Спочатку разом із учителем учні визначають твір, який візьмуть за основу постановки (або ж молодші школярі складуть казку інсценізацію самостійно), далі розподілятимуть ролі, обговорюватимуть, кому яка підійде краще, а потім старанно готуватимуть постановку, репетируватимуть. Усі ці дії потребують постійного спілкування, активної взаємодії та роботи. Театралізована діяльність дозволить створити мовне середовище для активного розвитку дітей. В процесі роботи над ролями рекомендується: складати словесний портрет героя; фантазувати з приводу його будинку, взаємин з батьками, друзями, придумування його улюблених страв, занять, ігор; створювати різні випадки з життя героя, не передбачених інсценуванням; аналізувати придумані вчинки; робота над сценічною виразністю: визначення доцільних дій, рухів, жестів персонажа, місця на сценічному майданчику, міміки, інтонації; підготовка театрального костюма; використання гриму для створення образу [7].

У своїх дослідженнях О.Демченко пояснює «педагогіку театру / шкільну театральну педагогіку» як «міждисциплінарну науку, яка інтегрує в собі основи

знань: культурологічних (закономірності та механізми емоційного впливу театру на людину, взаємодії особистості з театральним мистецтвом, задоволення екзистенційних потреб, творчої самореалізації), педагогічних (методи і прийоми освітньої та соціально-виховної роботи засобами театру). Вона є теоретико-методичною системою, яка об'єднує у цілісному освітньому процесі педагогічну теорію і навчальну, виховну, соціально-виховну практику, арт-педагогічні технології» [4, с. 581].

Досліджуючи функції театралізованої діяльності у роботі з молодшими школярами, І. Барановська виокремлює наступні: соціалізуюча (усвідомлення особливостей виконання різних соціальних ролей у суспільстві, приміряння на собі загальноприйнятих моделей поведінки); виховна (розуміння моральних категорій, їхнє сприйняття та переживання); розвивальна (активізація роботи всіх мисленневих процесів учнів); дидактична (активізація пізнавальної діяльності, збудження інтересу до освітньої діяльності); релаксаційна (зниження емоційного стресу), психотерапевтична (стабілізація емоційного стану). Театралізована діяльність сприяє розвитку пізнавальних інтересів дітей, розширює їхній світогляд, сприяє самореалізації, формує естетичні смаки та вподобання, стимулює розвиток мисленневих процесів, сприяє самоутвердженню у суспільному житті [1, с. 23].

Використання театралізації, на думку Н. Казьмірчук, сприяє:

- «зануренню» учнів у літературний твір та розвиток навичок свідомого читача;
- уважному прослуховуванню твору та розвитку аудіальних навичок;
- розвитку навичок правильного, виразного говоріння, здатності доносити ідеї та емоції до слухачів;
- формуванню навичок комунікації, взаємодії, співпраці в команді;
- моделюванню різних комунікативних ситуацій, вибору стратегії спілкування, імпровізації;
- розвитку емоційного інтелекту: учні вчать розуміти та відчувати літературних персонажів, зображувати їх, співпереживати їм та висловлювати ці почуття назагал;
- критичному та креативному мисленню [3, с. 15].

У нашій педагогічній діяльності ми надаємо перевагу розігруванням різних соціальних сюжетів («У магазині», «У театрі», «У бібліотеці»), які стимулюють засвоєння правил поведінки у суспільстві та їхнього творчого переосмислення. Також працюємо над розвитком монологічного мовлення учнів та пропонуємо їм висловитися від імені будь-якого героя твору (зазвичай того, на якому автор не акцентує увагу, це може бути дерево, стіл, шкільний портфель тощо). Таке завдання подобається учням, адже воно дозволяє подивитися на ситуацію з різних точок зору, усвідомити її, переосмислити, а головне, стимулює розвиток творчих здібностей учнів, підтримує їхнє прагнення до винахідництва та творчого переосмислення навколишньої дійсності. Для розвитку діалогічного мовлення пропонуємо перевтілитися в різних героїв, придумати та розіграти розмову між ними (зустріч пір

року, розмова дванадцяти місяців біля багаття, пригоди пелюсток квітки-семецвітки тощо). Таке перевтілення одухотворює дітей, відкриває перед ними можливості нових креативних досягнень, стимулює розвиток мовлення, на основі позитивних емоцій школярі весь час хочуть спілкуватися, ділитися враженнями тощо.

На уроках літературного читання ми віддаємо перевагу розігруванню сюжетів за допомогою пальчикового театру, фігурки для якого учні виготовляють на уроках мистецтва. Пропонуємо молодшим школярам спочатку роботу в парі, а потім об'єднуємо учнів за рядами та пропонуємо їм створити спільну історію для інсценізації. Використовуючи режисерські ігри для театралізованих постановок, ми пропонуємо учням вправу «Салат казок», яка передбачає те, що будь-які герої відомих казок зібралися разом. Завдання учнів змоделювати місце їхньої зустрічі, сюжет розмови, пригоди, в які вони потраплять на програти це все разом. Така вправа беззаперечно подобається молодшим школярам, вони з радістю фантазують, перевтілюються в улюблених героїв. Ми вважаємо, що разом з учнями доречно виготовляти та спільно використовувати для театралізованих ігор різноманітні набори: «На морському дні», «Бабусине подвір'я», «Юрський період», «Космічна подорож», «Моя родина», «Рятувальники», «Південний полюс», «Пригоди левенят», «Джунглі» тощо.

Надзвичайно яскравим серед різних театралізованих прийомів, які ми використовуємо для розвитку навичок усного мовлення дітей є використання настільного театру. Для настільного театру ми використовуємо овочі та фрукти, яким школярі малюють вирази обличчя та розігрують різні ігрові ситуації. Так за допомогою театру овочів учні здійснювали постановку п'єси «Ходить гарбуз по городу», а також ставили невеликі фрагменти із казки «Чиполіно». Ще один вид настільного театру, який, на нашу думку, користується великою популярністю у вчителя та його вихованців – це театр смайлів. На ранкових зустрічах із пластиліну, кінетичного піску чи глини школярі виготовляють смайлики, а на уроках літературного читання озвучують їх. Ми пропонуємо від імені смайлика розповісти вірш, переказати сюжет розповіді тощо. Відповідно, урок літературного читання перетворюється на цікаві пригоди, в яких учні з радістю хочуть брати участь та комунікувати.

Наведемо приклади театралізованих завдань, які сприятимуть розвитку навичок усного мовлення:

- Дидактичні ігри: «На лісовій галявині», «Казка ожила», «Я – маленький чарівник», «морські пригоди»;
- Пальчикові ігри: «Пальчик+пальчик», «Апельсин», «Сонечко встає», «Пальчики вітаються», «Колобок», «Гриби», «Раз, два – у нас дружна сім'я», «Коза рогата», «Вітер дме», «Віяло», «Котигорошки», «Дружна сімейка»;
- Ігри-імітації: «На веселій перерві», «Космічні пригоди», «Розмова свійських птахів», «Бешкетний вулик», «Море», «Колобкові посиденьки»;

- Ігри на розвиток емпатії: «Хто як живе?» («Я – ведмідь», «Я – лисичка», «Я – зайчик»);
- Рухливі ігри: «Лисиця та бджоли», «Казковий марафон», «В країні Незнайка».

Кожен урок літературного читання, на нашу думку, доречно розпочинати з ігор на розминку мовного апарату, які мають творчий сюжет: уявити себе бджілками, які кружляють навколо квіток на подзиччати; уявити себе зайчням, що ховається від сірого вовка та вимовити відганяючи закличку (звук [з] по черзі зі всіма голосними звуками: [і],[и], [е], [у], [о], [а]); уявити себе пароплавом, що прибуває в порт та з закритим ротом спробувати прогудіти звук [м] з наростанням голосу; уявити себе настінним годинником та з наростанням голосу вимовляти фразу «тік-так-тук» тощо.

Цікавим для учнів, на нашу думку, буде використання ігор-драматизацій та ігор-імітацій за сюжетами українських народних казок («Котик та Півник», «Лисичка-сестричка», «Кривенька качечка», «Дідова дочка та бабина дочка», «Котигорошко») та казок країн світу («У пошуках щастя», «Багач та бідняк»). Великою популярністю в молодших школярів користуються ігри, поставлені за змістом авторських казок «Фарбований лис», «Попелюшка», «Дюймовочка», «Гидке каченя», «Червона шапочка» тощо. Причому такі ігри можуть стати повноцінним етапом кожного уроку. Доречно пропонувати молодшим школярам хоча б раз в тиждень брати участь у режисерських іграх, тобто самостійно створювати сюжет для гри. Важливого значення для учнів початкової школи матиме організація театральних дійств, постановка п'єс на честь святкування Дня театру, Дня казки тощо.

Отже, використання театралізованої діяльності ефективно впливає на процес розвитку навичок усного мовлення молодших школярів, дозволяє школярам навчитися в повній мірі оперувати всім арсеналом засобів ораторського мистецтва: голосом, тембром, здатністю чітко, логічно та послідовно висловлювати свою думку тощо. Театр педагогіки створює для молодших школярів сприятливе ігрове середовище, яке дозволяє швидко та ефективно комунікувати, знаходити спільну мову з різними людьми, вчить учнів долати страхи говорити на публіку, аргументувати свою точку зору тощо.

Література

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі : навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Перун, 2003. 1440 с.
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. Professional Pedagogics. 2022. 1(24). Р. 91-101.
4. Демченко О.П., Іщенко К.В., Драбинюк С. Ю. Флуд Л.М., Театралізована діяльність як засіб розвитку творчості дітей з особливими освітніми потребами. XVII Міжнародна науковопрактична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», 03-06 травня 2022 р., Токіо, Японія [Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Tokyo, Japan May 03 – 06, 2022]. С.580-585.

5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. Школа, 1989. 608 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976– 1977. Т. 1. 654 с.
7. Театральна педагогіка як універсальний засіб виховання людини. URL : <https://jak.koshachek.com/articles/teatralna-pedagogika-jak-universalnij-zasib.html>
8. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор, 2004. 640 с.

М. Вацьо,
Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
M.Vatsio
Associate Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

FEATURES OF ATTRACTING YOUNGER STUDENTS TO MUSICAL ACTIVITIES IN THE PROCESS OF EXTRACURRICULAR WORK

Анотація. В статті досліджуються форми та методи залучення молодших школярів до музичної діяльності у процесі позашкільної роботи. Автор підкреслює, що під час підготовки майбутніх учителів початкових класів до позакласної музично-виховної роботи з молодшими школярами необхідно ознайомити з вимогами щодо визначення змісту і розробки методики позакласних музичних занять. Пропонує використовувати в процесі позакласної роботи гру на дитячих музичних інструментах, танці, вокальні ігри.

Abstract. The article explores the forms and methods of involving younger schoolchildren in musical activities in the process of extracurricular work. The author emphasizes that when preparing future elementary school teachers for extracurricular musical educational work with younger students, it is necessary to familiarize them with the requirements for determining the content and developing the methodology of extracurricular musical activities. Suggests using children's musical instruments, dances, and vocal games in the process of extracurricular work.

Ключові слова: молодші школярі, музична діяльність, позакласна робота, позакласні музичні заняття.

Key words: younger students, musical activity, extracurricular work, extracurricular music lessons.